

УДК 37.09+378+37.02

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-792-803](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-792-803)

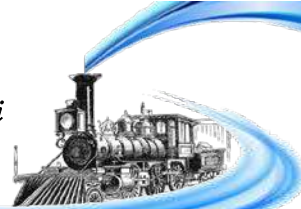
Боса Віта Петрівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м Київ, 04070, тел.: (050)410-32-14, <https://orcid.org/0000-0001-7509-7044>

КОНЦЕПТ «КОМУНІКАЦІЯ» В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ

Анотація. У статті проаналізовано сутність та зміст концепту «комунікація» як одного з трьох провідних концептів («інформація», «комунікація» та «технологія») проблеми використання інформаційних технологій у процесі професійної підготовки філологів. Комплексний і інтегрований характер концепту комунікації підкреслено висновком про те, що комунікація є й культурною універсалією, і ментальнісним феноменом, й інформаційним процесом.

На основі сучасної теорії комунікації (Л.Кольберг, Дж.Сьорль, К.Апель, Ю.Габермас та ін.) сформульовано положення про предмет її розгляду – проблеми людських комунікацій, взаємодія між людьми, розвиток моделей діалогу й полілогу в сучасному соціумі. Окреслено комунікативну компетентність та комунікативно зрілий суб'єкт в контексті інформаційних технологій в підготовці фахівця-філолога. Проаналізовано поняття комунікації у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах (за критерієм виокремлення ключових слів у визначенні комунікації). Сформульовано висновок, що найчастіше провідним ключовим словом у визначеннях поняття комунікації є «інформація» та «взаємодія». У зв'язку з цим з'ясовано сутність концепту комунікації на трьох термінологічних лініях («комунікація» - «спілкування»; «комунікація» - «взаємодія»; «комунікація» - «інформація»). З'ясовано спільне і відмінне в тлумаченні понять «спілкування» і «комунікація» і сформульовано висновок про інтерактивний, перцептивний та власне комунікативний аспекти спілкування як комунікації. Відзначено інформаційний контекст спілкування й комунікації; доведено, що співвідношення понять комунікації та інформації свідчить про те, що ці два концепти тісно між собою пов'язані, проте їх поєднання створює нову якість роботи з комунікаціями та з інформацією.

Обґрунтовано співвідношення понять «комунікація» та «взаємодія»; відзначено їх спільні характеристики. Сформульовано висновок, що в межах

проблеми дослідження важливим є результуюче поняття – «*комунікативна взаємодія*», яка може бути визначена як динамічне інтеграційне структуроване утворення, в якому поєднано комунікативні знання, вміння, навички здійснення професійно спрямованої комунікації, а також особистісні якості майбутніх філологів, що визначають їхню здатність до продуктивної професійної діяльності. З'ясовано особливості реалізації комунікативної взаємодії у професійній підготовці філологів на міжособистісному, груповому чи масовому рівні як комунікації та як взаємодії.

Ключові слова: комунікація, взаємодія, професійна підготовка фахівців, інформаційні технології, інформація, спілкування.

Bosa Vita Pertivna Candidate of pedagogical sciences, Docent of Chair of Romance Philology and Comparative-typological Linguistics, Grinchenko Borys Kyiv University, Bulvarno-Kudriavska St., 18/2, Kyiv, 04053, tel.:(050)410-32-14, <https://orcid.org/0000-0001-7509-7044>

CONCEPT «COMMUNICATION» IN THE CONTEXT OF THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES OF PHILOLOGICAL TRAINING

Abstract. The article analyzes the essence and content of the concept of "communication" as one of the three leading concepts ("information," "communication" and "technology") of the problem of using information technologies in the process of professional training of philologists. The complex and integrated nature of the concept of communication is emphasized by the conclusion that communication is a cultural universality, a mental phenomenon, and an information process.

On the basis of the modern theory of communication (L.Kolberg, J.Sorl, K.Apel, Y.Gabermas and others) the provision on the subject of its consideration - problems of human communications, interaction between people, development of models of dialogue and polylogue in modern society is formulated. Communicative competence and communicatively mature subject in the context of information technology in the training of a specialist philologist are outlined. The concept of communication in domestic and foreign scientific sources is analyzed (by the criterion of allocation of keywords in the definition of communication). The conclusion is formulated that often the leading keyword in the definitions of the concept of communication is "information" and "interaction." In this regard, the essence of the concept of communication on three terminological lines ("communication" - "communication"; "communication" - "interaction"; "communication" - "information"). The general and different interpretation of the

concepts of "communication" and "communication" has been clarified and the conclusion about the interactive, perceptual and actually communicative aspects of communication as communication has been formulated. The informational context of communication and communication is marked; proved that the ratio of the concepts of communication and information indicates that these two concepts are closely related, but their combination creates a new quality of work with communications and information.

The correlation of the concepts of "communication" and "interaction" is substantiated; their general characteristics are noted. The conclusion is formulated that within the framework of the research problem, the resulting concept is important - "communicative interaction," which can be defined as a dynamic integration structured formation, which combines communicative knowledge, skills, skills of professionally directed communication, as well as personal qualities of future philologists, which determine their ability to productive professional activity. It clarifies peculiarities of realization of communicative interaction in professional training of philologists at interpersonal, group or mass level as communication and as interaction.

Keywords: communication, interaction, professional training of specialists, information technology, information, communication.

Постановка проблеми. Концепт як об'єкт окремого дослідження найчастіше міститься в наукових публікаціях з лінгвістики, що зближує інтерпретацію та визначення концепта з проблематикою нашого дослідження, оскільки воно присвячене, власне, професійній підготовці філологів. «Поняття» й «концепт» часто вживаються як синоніми; водночас, як вважає М.Полюжин (2015), у концепті (з лінгвістичної точки зору) закладається початковість, натомість у понятті – завершеність [1]. Актуальною вважаємо думку дослідника про те, що «концепт – передусім, ментальна одиниця й елемент свідомості, що виступає попередником між реальним світом і мовою, він охоплює і культурну інформацію, у якій вона фільтрується, переробляється й систематизується» [1]. Таке тлумачення концепта відображає зміст концепта *комунікації*, адже саме комунікація є і культурною універсалією, і ментальнісним феноменом, й інформаційним процесом. Внаслідок цього комунікація може вважатися концептом, хоча в деяких галузях науки комунікація окреслюється як категорія, тобто найбільш загальне поняття [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософія комунікацій представлена в науковому дискурсі, передовсім: теорією моральних суджень Л.Кольберга, теорією мовних актів Дж.Сьорля, філософією мови К.Апеля, теорією комуникативної дії Ю.Габермаса та ін. Комуникативний аспект

професійної підготовки фахівців представлено в науковому доробку І.Гуменної [4], Р.Гуревича, М.Кадемії [5], В.Олексенко [6], Н.Попович [7], Т.Пушкар [8], О.Смілянець [9] та ін.

Основи теорії і практики застосування інформаційних технологій в різних галузях людської життєдіяльності, в тому числі й освіті викладено в численних наукових працях філософів, соціологів, психологів, педагогів: Я.Бакушевич, Ю.Кацапіли [10], Р.Гуревича [11], М.Кадемії, І.Шахіної [12], М.Козяра [13], Т.Марча [14], Т.Поясок [15] та ін.

Метою статті. Водночас маємо відзначити, що комунікація у співвідношенні з інформаційно-комунікаційним ресурсом підготовки майбутніх фахівців ще не стала предметом окремого розгляду, що актуалізує **мету статті** – окреслити зміст концепта «комунікація» в контексті сучасних інформаційних технологій професійної підготовки фахівців (філологів).

Виклад основного матеріалу. Комунікація – одне з найбільш широких понять в суспільних науках; воно передбачає й філософський, і власне педагогічний, й інструментальний (методичний) рівень аналізу цього концепта. На користь концептуальності цього поняття свідчить той факт, що в словниково-довідниковій літературі (наприклад, у «Новому словнику іншомовних слів», 2008 [16]) комунікація окреслюється як загальна концепція передачі інформації. Як бачимо, найбільш загальне тлумачення комунікації містить і концептуальність, і інформаційність, що цілком відповідає базовому поняттю нашого дослідження – «інформаційні технології» в контексті професійної підготовки фахівців-філологів.

Виходячи з латинського походження поняття «комунікація» (communication), це поняття налічує кілька століть свого існування та трансформації і тому в різні часи означало: шляхи сполучень, види і типи зв'язку (радіо, телефон, телеграф), шляхи передачі ресурсів (енергоресурсів, тепла тощо) чи інформації. При тому останнє тлумачення можна вважати найбільш пізнім, оскільки саме поняття інформації було похідним від комунікації і стало широко вживатися, починаючи з кінця ХІХ століття.

Філософський зміст поняття комунікації приводить нас до загальної теорії комунікації, яка пояснює комунікацію як багатоаспектний і різноплановий феномен. Ю.Габермас, аналізуючи теорію дискурсу, передбачив у ній три типи дій – інструментальну та стратегічну, як орієнтовані на успіх, а також комунікативну (орієнтовану на взаєморозуміння) [17]. Власне, саме остання дія в його теорії є для нас найбільш значущою і визначається розбіжностями між дискурсом і комунікативною дією, які Ю.Габермас окреслює як *дві окремі форми*

комунікації. Якщо спробувати спроектувати ці теоретичні викладки на предмет нашого дослідження, то можна дійти висновку про те, що для професійної підготовки філологів мають значення обидві ці форми:

1) дискурс як інформаційне тло та змістове наповнення процесу професійної підготовки філолога, виражене, передовсім, у мовній формі;

2) комунікативна дія як сукупність всіх можливостей комунікації, включно з немовними (дії, вчинки, поведінка, емоційні вияви людських переживань та ін.).

Важливо також, що в теорії комунікативної дії Ю. Габермаса виокремлено поняття *комунікативної компетенції* як основи етичного принципу взаєморозуміння між суб'єктами комунікації, а також поняття *комунікативно зрілого суб'єкта* [17]. ці теоретичні міркування вченого ми інтерпретували як основу аналізу інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх філологів та виклали у таблиці 1.

У сучасній теорії соціуму поняття комунікації визначається на підставі параметрів *інформаційного суспільства*, яке може визначатися як тип суспільства, здатного до створення, переробки та використання інформації, а також моделювання сучасної інформаційної інфраструктури [18]. Зв'язок між інформацією та комунікаціями в сучасному соціумі В. Бебик характеризує як взаємозумовлений, що впливає на подальший розвиток глобального інформаційного суспільства, яке полегшує, але заодно й ускладнює систему людських комунікацій [18]. Цей висновок дослідника вважаємо значущим, оскільки комунікативна взаємодія майбутніх філологів (вербальна і невербальна, реальна й віртуальна) передбачає використання глобальних інформаційних ресурсів, особливо якщо йдеться про знання іноземних мов, іншомовну комунікативну взаємодію тощо.

Повертаючись до, власне, змісту поняття комунікацій, зазначимо, що *визначень комунікації* в науці сформульовано досить багато (близько двохсот, на думку Ф.Бацевич [19]), що пояснюється галузевими розбіжностями в окресленні самого концепту. Найбільш загальне тлумачення комунікації міститься в «Філософському енциклопедичному словнику», а саме: «Комунікація ... - у широкому сенсі це термін, що окреслює людську взаємодію у світі. У сучасній філософії використовується передусім як ознака конструктивної взаємодії особистостей, соціальних груп, націй та етносів, яка розгортається на основі толерантності й порозуміння» [20]. В багатьох наукових публікаціях з цієї проблеми подаються різні тлумачення комунікації як концепта, поняття чи терміна.

Таблиця 1.

Окреслення комунікаційної компетентності та комунікативно зрілого суб'єкта в контексті інформаційних технологій (за теорією Ю. Габермаса)

Ознаки комунікативно зрілого суб'єкта	Зміст комунікативної зрілості	Інтерпретація ознаки з точки зору інформаційно-комунікаційної компетентності
Здатність до повідомлення й розуміння прагматичного змісту міжособистісних відносин	Ці повідомлення вербалізуються у відповідних мовних актах, що визначають зміст та сутність комунікативної взаємодії	Сучасні інформаційні технології дозволяють реалізувати вербальні мовні акти не лише за допомогою відповідного технологічного ресурсу (в тому числі віртуального), але й за допомогою іншомовного інформаційного тла. Інформаційно-комунікаційна компетентність майбутнього філолога формує відповідні комунікативні відносини в близькому та віддаленому середовищі комунікацій за допомогою сучасних ІКТ
Здатність до усвідомлення значення й змісту об'єктивованих висловлень	Виражається у розвинених навичках суб'єкта комунікацій усвідомлювати зміст мовних інтеракцій – вербальних і невербальних	Інформаційні технології сучасності уможливають розвиток цієї ознаки не лише в реальному, але й у віртуальному сенсі. Використання іншомовного контенту в цьому відношенні лише поглиблює здатність комуніканта до засвоєння й інтерпретації висловлень й аналізу їх вербального та невербального контексту
Здатність ставити \ не ставити під сумнів тверджень, що складають основу комунікації	У цій ознаці комунікативно зрілого суб'єкта закладено його здатність надавати сумніву зміст та характеристики суджень, представлених у комунікативній взаємодії	За допомогою сучасних інформаційних технологій майбутні філологи мають можливість розвивати навички комунікативної взаємодії, в тому числі іншомовної. При цьому рівень власної комунікативної компетентності може призводити як до узгодження комунікативних дій, так і до певних комунікативних суперечностей (аж до рівня конфлікту у комунікативній взаємодії), що також може бути конструктивним явищем у формуванні власної комунікативної компетентності фахівця

[Джерело: розроблено автором]

Аналізуючи визначення комунікації у різних авторів, доходимо висновку про те, що *найчастіше провідним ключовим словом у таких визначеннях є «інформація» та «взаємодія»*. Ми трактуємо ці ключові слова як дійсно найбільш поєднані з концептом комунікації. Тим більше, що інформаційна взаємодія – це процес, який є значущим у процесі професійної підготовки філологів із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Названі вище ключові слова стануть основою для формулювання нашого авторського визначення комунікації.

Виходячи з поданого вище аналізу контенту визначень комунікації постає питання про співвідношення принаймні трьох термінологічних ліній, де відбувається ототожнення \ розмежування понять:

- 1) «комунікація» - «спілкування»;
- 2) «комунікація» - «взаємодія»;
- 3) «комунікація» - «інформація».

Щодо співвідношення понять «комунікація» і «спілкування», то в науковій літературі з соціології, культурології, теорії масової комунікації досить часто ці поняття ототожнюються, що визначається специфікою предмета дослідження цих галузей знання. Натомість, як відзначає Н.Захарчук [21], спілкування і комунікація різняться між собою на поняттєвому рівні.

Термінологічна лінія «спілкування-комунікація» приводить нас до її інформаційного\інформологічного контексту, тому що вміщує всі основні інформаційні процеси, притаманні комунікаціям. У зв'язку з цим постає

питання про термінологічну лінію «комунікація - інформація». У статті Н.Обловацької [22] комунікація представлена як процес обміну інформацією, що є досить близьким за сутністю до проблеми нашого дослідження. Найчастіше в означеній термінологічній лінії розглядають медіа-комунікації та управлінські аспекти комунікативних процесів. Водночас саме в цій термінологічній лінії криється поняття «інформаційно-комунікаційні технології», що поєднують обидві складові цієї лінії.

Співвідношення понять комунікації та інформації свідчить про те, що ці два концепти тісно між собою пов'язані, проте їх поєднання створює нову якість роботи з комунікаціями та з інформацією. Зазначимо, що обмін інформацією не свідчить сам по собі про те, що відбувається комунікація, бо ж інформаційний контекст може бути незрозумілим чи неприйнятним для суб'єкта комунікації. Оскільки комунікація в значній частині визначень прямо пов'язується з інформацією через процеси обміну нею, то варто визначити, яку саме інформацію можна передавати через комунікаційні канали. Домінуюче місце в наукових дослідженнях про інформацію та її комунікаційні канали займають праці в галузі менеджменту, журналістики, політології.

Будь-який вид комунікації відбувається у вигляді більш чи менш успішної \ ефективної взаємодії. Третя термінологічна лінія, запропонована нами з метою комплексного аналізу концепта комунікації, передбачає співвідношення «комунікація» - «взаємодія». При цьому зрозуміло, що поняття взаємодії має більш широкий смисловий контекст, а комунікація може тлумачитися як різновид взаємодії. Поняття взаємодії, виходячи з наведених вище джерел, відноситься до міждисциплінарних, проте нас має зацікавити, принаймні, з трьох точок зору: як форма і метод реалізації освітніх програм з підготовки філолога, контексті професійної підготовки фахівців; як комунікативна взаємодія (в процесі інформаційно-комунікаційного забезпечення навчального процесу); як інформаційний процес (взаємодія як інформаційний процес, що відображає всі інформаційні процеси – обміну, передачі, накопичення, збереження інформації).

У загальнофілософському сенсі взаємодія окреслюється як «філософська категорія, що відображає особливий тип відносин між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи їх до зміни, водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, у свою чергу, зумовлює зміну його стану. Її фундаментальне значення зумовлено тим, що вся людська діяльність у реальному світі, практика, а саме — наше існування і відчуття його реальності — ґрунтуються на різноманітних взаємодіях, які людина здійснює і використовує як засіб пізнання, зняття дії, спосіб організації буття» [20]. Як цілком справедливо підкреслює С. Кожушко [23], взаємодія «взаємопов'язана з поняттям структури, визначає існування й структурну організацію будь-якої матеріальної системи».

Враховуючи численні спільні характеристики обох понять, можна констатувати, що в межах нашого дослідження для нас важливим є результуюче поняття – «**комунікативна взаємодія**», яка може бути визначена як динамічне інтеграційне структуроване утворення, в якому поєднано комунікативні знання, вміння, навички здійснення професійно спрямованої комунікації, а також особистісні якості майбутніх філологів, що визначають їхню здатність до продуктивної професійної діяльності. Як і комунікація, взаємодія може реалізуватися у формі міжособистісної, групової чи масової.

Специфіка реалізації цих трьох моделей взаємодії у професійній підготовці філологів представлена нами у таблиці 2.

Таблиця 2.

Особливості реалізації комунікативної взаємодії у професійній підготовці філологів на міжособистісному, груповому чи масовому рівні як комунікації та як взаємодії

Рівень реалізації комунікативної взаємодії	Як комунікації	Як взаємодії
Міжособистісна взаємодія	Реалізується у формі комунікації між двома суб'єктами комунікації \ спілкування з навчальною метою у процесі професійної підготовки філологів	Реалізується як взаємодія двох майбутніх фахівців з метою формування сукупності професійних знань, умінь, навичок, а також особистісних професійних якостей
Групова взаємодія	Реалізується у формі групової комунікації під час занять та в позанавчальній діяльності студентів; особливо ефективна у ході групових обговорень, дискусій, конференцій тощо.	Передбачає групову взаємодію майбутніх фахівців, що реалізується з метою формування значущих soft skills, як-от лідерські якості, здатність працювати в команді, вміння конструктивно вирішувати конфлікти та ін.
Масова комунікативна взаємодія	Масова комунікація передбачає застосування відповідних медіапродуктів, притаманних освітнім програмам підготовки філологів; може реалізуватися у формі висловлення суджень для масової аудиторії, у вигляді віртуальних моделей професійної підготовки тощо	Масова взаємодія майбутніх філологів представляється у формі висловлень, суджень, обговорень із залученням великої кількості суб'єктів взаємодії. Найбільш ефективна у вигляді масових опитувань, контрольних-оцінних заходів, участі в функціонуванні професійно орієнтованих соціальних мереж та ін.

[Джерело: розроблено автором]

Висновки. Таким чином, нами проаналізовано сутність та зміст концепту «комунікація» як одного з трьох провідних концептів («інформація», «комунікація» та «інформація») проблеми використання інформаційних технологій у процесі професійної підготовки філологів. Комплексний і інтегрований характер концепту комунікації підкреслено висновком про те, що комунікація є й культурною універсалією, і ментальнісним феноменом, й інформаційним процесом.

На основі сучасної теорії комунікації (Л. Кольберг, Дж. Сьорль, К. Апель, Ю. Габермас та ін.) сформульовано положення про предмет її розгляду – проблеми людських комунікацій, взаємодія між людьми, розвиток моделей діалогу й полілогу в сучасному соціумі. Окреслено комунікативну компетентність та комунікативно зрілий суб'єкт в контексті інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано поняття комунікації у вітчизняних

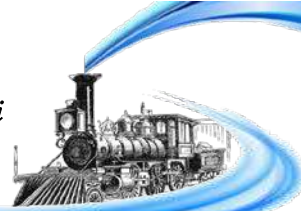

та зарубіжних наукових джерелах (за критерієм виокремлення ключових слів у визначенні комунікації). Сформульовано висновок, що найчастіше провідним ключовим словом у визначеннях поняття комунікації є «інформація» та «взаємодія». У зв'язку з цим з'ясовано сутність концепту комунікації на трьох термінологічних лініях («комунікація» - «спілкування»; «комунікація» - «взаємодія»; «комунікація» - «інформація»). З'ясовано спільне і відмінне в тлумаченні понять «спілкування» і «комунікація» і сформульовано висновок про інтерактивний, перцептивний та власне комунікативний аспекти спілкування як комунікації. Відзначено інформаційний контекст спілкування й комунікації; доведено, що співвідношення понять комунікації та інформації свідчить про те, що ці два концепти тісно між собою пов'язані, проте їх поєднання створює нову якість роботи з комунікаціями та з інформацією. Проаналізовано структуру комунікаційного процесу, його етапи та інформаційні характеристики; здійснено класифікацію комунікацій з використанням відповідних критеріїв (за кількістю учасників процесу комунікації; за характеристиками суб'єктів комунікації; за специфікою формалізації; за особливостями засобів комунікації; за критерієм обмеженості правилами і вимогами; за використанням мовленнєвим апаратом), та подано інформаційний контекст кожного виду комунікації. Відзначено особливості віртуальної комунікації (анонімність, домінацію вербальності, необмеженість образу).

Обґрунтовано співвідношення понять «комунікація» та «взаємодія»; відзначено їх спільні характеристики. Сформульовано висновок, що в межах проблеми дослідження важливим є результуюче поняття – **«комунікативна взаємодія»**, яка може бути визначена як динамічне інтеграційне структуроване утворення, в якому поєднано комунікативні знання, вміння, навички здійснення професійно спрямованої комунікації, а також особистісні якості майбутніх філологів, що визначають їхню здатність до продуктивної професійної діяльності. З'ясовано особливості реалізації комунікативної взаємодії у професійній підготовці філологів на міжособистісному, груповому чи масовому рівні як комунікації та як взаємодії.

Література:

1. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. №4. С. 214-224.
2. Лисий В. Категорії і поняття, їхнє співвідношення. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2012. Вип.15. с.22-28.
3. Kohlberg L. *Philosophy of Moral Development. Moral Stages and the Idea of Justice*. San Francisco, 1981.
4. Гуменна І.Р. Особливості підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*. 2015. №1. С.100-107.

5. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. *Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях*. Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2004. 365 с.
6. Олексенко В.М. Комунікація при підготовці фахівців за дистанційною формою навчання. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2005. №1. С. 94-100.
7. Попович, Н. М. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на якість підготовки фахівців у ступеневій педагогічній освіті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 47. с. 95-98.
8. Пушкар Т.М. Комунікативні технології у професійній підготовці майбутніх учителів-філологів до міжособистісної взаємодії. *Вісник Житомирського державного університету*. 2013. Вип.6 (72). С. 217-223.
9. Смілянець О.Г. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці фахівців з економічної кібернетики. *Інформаційні технології в освіті*. 2009. №3. С. 156-160.
10. Бакушевич Я. М. *Інформатика та комп'ютерна техніка*. Навчальний посібник. Львів:«Магнолія», 2009. 312 с.
11. Гуревич Р. С. *Інформаційні технології навчання : інтегрований підхід*. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2011. 484 с.
12. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. *Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі*. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
13. Козяр М.М. *Віртуальний університет*. Навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2009. 168 с.
14. March T. Working the Web for Education. Theory and Practice on Integrating the Web for Learning. 1997-2001. – <http://www.ozline.com/learning/theory.html>
15. Поясок Т. Б. *Застосування інформаційних технологій в навчальному процесі вищої школи*. Науково-методичний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів економічного профілю. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2009. 104 с.
16. *Новий словник інішомовних слів : близько 40 000 сл. і словосполучень* /Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк. К. : АРІЙ, 2008. 672 с.
17. Habermas J. *Theorie und Praxis*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 1971. 384 p.
18. Бебик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. *Інформація і право*. 2011. №1 (1). С. 41-49.
19. Бацевич Ф. С. *Основи комунікативної лінгвістики*. Підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
20. *Філософський енциклопедичний словник*. К.: Абрис, 2002. 751 с.
21. Захарчук Н.В. Порівняльний аналіз понять «спілкування» та «комунікація». *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія*. 2009. №2. С. 9–12.
22. Обловацька Н.П. Інформація – важливий інструмент комунікації. *Сучасні підходи до управління підприємством*. Київ: КПП, 2018. С. 212-215.
23. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону. Серія Політологія. Психологія. Комунікації*. 2013. №4. С. 258-264.

References:

1. Poliuzhyn M. (2015) Poniattia, kontsept ta yoho struktura. [Concept, concept and its structure.] *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. №4. S. 214-224. [in Ukrainian].
2. Lysyi V. (2012) Katehori i poniattia, yikhnie spivvidnoshennia.[Categories and concepts, their ratio] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filosofski nauky*. Vyp.15. s.22-28. [in Ukrainian].

3. Kohlberg L. (1981) *Philosophy of Moral Development. Moral Stages and the Idea of Justice.* San Francisco.[in English]
4. Humenna I.R. (2015) *Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh likariv do profesiinoi komunikatsii.*[Features of preparing future doctors for professional communication.] *Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeny V.O.Sukhomlynskoho.* №1. S.100-107. [in Ukrainian].
5. Hurevych R.S., & Kademiia M.Yu. (2004). *Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii v navchalnomu protsesi ta naukovykh doslidzhenniakh.*[Information and communication technologies in the educational process and scientific research] Vinnytsia: DOV «Vinnytsia»,. 365 s. [in Ukrainian].
6. Oleksenko V.M. (2005) *Komunikatsiia pry pidhotovtsi fakhivtsiv za dystantsiinoiu formoiu navchannia.*[Communication in training specialists in distance learning] *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu.* №1. S. 94-100. [in Ukrainian].
7. Popovych, N. M. (2009). *Vplyv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii na yakist pidhotovky fakhivtsiv u stupenevii pedahohichnyi osviti.*[Influence of information and communication technologies on the quality of training in the degree pedagogical education] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka Vyp. 47. s. 95-98.* [in Ukrainian].
8. Pushkar T.M. (2013) *Komunikatyvni tekhnologii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv-filolohiv do mizhosobystisnoi vzaiemodii* [Communicative technologies in professional training of future teachers-philologists for interpersonal interaction] *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu.. Vyp.6 (72). S. 217-223.* [in Ukrainian].
9. Smilianets O.H. (2009) *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv z ekonomichnoi kibernetiky.* [Use of information and communication technologies in training specialists in economic cybernetics.] *Informatsiini tekhnologii v osviti.* №3. S. 156-160.
10. Bakushevych Ya. M. (2009) *Informatyka ta kompiuterna tekhnika.* [Informatics and Computer Engineering]. *Navchalnyi posibnyk.* Lviv:«Mahnoliia»,. 312 s. [in Ukrainian].
11. Hurevych R. S. (2011) *Informatsiini tekhnologii navchannia: intehrovanyi pidkhid.* [Information Technology Training: Integrated Approach] Lviv: Vyd-vo «SPOLOM»,. 484 s.
12. Kademiia M. Yu., & Shakhina I. Yu. (2011) *Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii v navchalnomu protsesi.* [Information and communication technologies in the educational process.] *Navchalnyi posibnyk.* Vinnytsia: TOV «Planer», 220 s. [in Ukrainian].
13. Koziar M.M. (2009) *Virtualnyi universytet.* [Virtual University]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk.* Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet bezpeky zhyttiediialnosti,. 168 s. [in Ukrainian].
14. March T. (1997-2001) *Working the Web for Education. Theory and Practice on Integrating the Web for Learning.* – <http://www.ozline.com/learning/theory.html> [in English]
15. Poiasok T. B. (2009) *Zastosuvannia informatsiinykh tekhnologii v navchalnomu protsesi vyshchoi shkoly.* *Naukovo-metodychnyi posibnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv ekonomichnoho profilu.* [Application of information technology in the educational process of higher education] Kremenchuk: PP Shcherbatykh O. V., 104 s. [in Ukrainian].
16. *Novyi slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 40 000 sl. i slovopoluchen* (2008) [New dictionary of foreign words: about 40 000 sl. and phrases] /L. I. Shevchenko, O. I. Nika, O. I. Khom'iak, A. A. Dem'ianiuk). K.: ARII,. 672 s. [in Ukrainian].
17. Habermas J. (1971) *Theorie und Praxis.* Frankfurt: Suhrkamp Verlag,. 384 r. [in English]
18. Bebyk V.M. (2011) *Hlobalne informatsiine suspilstvo: poniattia, struktura, komunikatsii.* [Global information society: concept, structure, communication.] *Informatsiia i pravo.* №1 (1). S. 41-49. [in Ukrainian].

19. Batsevych F. S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhivistyky.*[Fundamentals of Communicative Linguistics]. Pidruchnyk. K.: Vydavnychiy tsentr «Akademii», 344 s. [in Ukrainian].
20. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk.* (2002) [Philosophical Encyclopedic Dictionary] K.: Abrys., 751 s.
21. Zakharchuk N.V. (2009) Porivnialnyi analiz poniat «spilkuvannia» ta «komunikatsiia». [Comparative analysis of the concepts of "communication" and "communication"] *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedagogika. Psykholohiia.* №2. S. 9–12. [in Ukrainian].
22. Oblovatska N.P. (2018) *Informatsiia – vazhlyvyi instrument komunikatsii.* [Information is an important communication tool] *Suchasni pidkhody do upravlinnia pidpriemstvom.* Kyiv: KPI. S. 212-215. [in Ukrainian].
23. Kozhushko S. (2013) *Vzaiemodiia yak filosofske y psykholohichne poniattia.* [Interaction as a philosophical and psychological concept] *Osvita rehionu. Serii: Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii.* №4. S. 258-264. [in Ukrainian].